

Ha nem tetszik a rendszer...

A rendszerkritikai alapállás stratégiája

PUBLICISZTIKA - LXIV. évfolyam, 32. szám, 2020. augusztus 7.

Azokhoz szólunk, akiknek nem tetszik, amiben élünk, ez a szabadságokat megfojtó, hatalommal visszaélő, érdemteleneket bünszervezeti eszközökkel gazdagító, tömegeket szegényítő, jogtipró, úrhatnám világ. Nekik tudniuk kell: nem pusztán egy kormány, hanem egy rendszer az, amitől meg kell szabadulni.

Mindennapi tapasztalataink arra utalnak, hogy a hatalom információs blokádja ellenére az emberek gyakorlatilag mindent tudnak az őket körülvevő világról. Ismerik ezt a rájuk telepedett rendszert, és nincs jó véleményük róla.

Innen nézve érthető, hogy 2019 őszére – Haraszti Miklós kifejezésével – **megszületett az ellenzéki választó**. A szabadság, ezen belül a piaci szabadság híveiként tudjuk, hogy ahol kereslet van, ott előbb-utóbb kínálat is lesz: a rendszerváltást akaró ellenzéki szavazó megszüli a rendszerváltást végigvivő ellenzéki kínálatot.

De ez nem megy magától. Ha meg akarunk szabadulni a rendszertől, az ellenzéki választók és az ellenzéki pártok cselekvésének rendszerkritikai alapra kell helyezkednie. Ellenkező esetben megismétlődik a 2014-es és 2018-as kudarc. Ennek feltétele, hogy tisztában legyünk a magyar autokratikus rendszer természetével, legitimitásával és lebontásának feltételeivel.

A magyar autokratikus rendszer természete

„Bár a harmadik köztársaságot nem mi döftük le, végzetes sebezhetővé válásában nekünk is részünk volt. Nem is kicsi” – **írtuk kilenc éve** a szocialista-szabaddemokrata koalíciónak a 2010-es nagy politikai átrendeződésben viselt felelősségét tárgyaló dolgozatunkban.

Az osztogató politika előidézte folyamatos költségvetési válsághelyzet és a nem szűnő, terméketlen koalíciós viták azt üzenték akkor a választóknak, hogy a kormány nem képes higgadtan és szakszerűen vinni az ügyeket. Medgyessy ügynökmúltja és Gyurcsány őszödi beszéde és a mind láthatóbbá vált korrupció hatalmas erkölcsi hitelvesztést okozott. Tetézte a bajt, hogy a megelőző évek rossz gazdaságpolitikája miatt 2008-ban különösen nagy erővel csapott le Magyarországra a nemzetközi pénzügyi válság. De a 2002 és a 2010 közötti kormányzás legsúlyosabb kritikája mégis az, hogy a joguralom felszámolásán és az állampolgári autonómia megtörésén munkálkodó Fidesz a demokratikus intézményrendszer – látni fogjuk, már az 1989-es kezdetektől fogyatékos – garanciáin kívül alig talált „lebontanivalót” a baloldali-liberális kormányok hagyatékában: talán a magán-nyugdíjpénztári rendszer, a köz- és felsőoktatás, a gyógyszerkassza, a kultúratámogatási rendszer sorolható ebbe a körbe.

A kormány tehát rosszul kormányzott, de nem ez vezetett a 2010-es autokrata fordulathoz. Gondoljuk meg: nem kormányzott jobban sem Mečiar, sem Ponta, sem Sobotka, sem Sanader, Szlovákiában, Romániában, Csehországban vagy Horvátországban mégis csak *a kormány*, nem pedig a hatalom megosztásán nyugvó *rendszer* bukott meg.

Tíz esztendő után ideje tisztában lenni azzal, hogy *miért csak nálunk omlott össze* a pluralista demokrácia (túl azon, hogy Orbánnál elszántabb ellensége aligha tűnt fel az ezredfordulón).

- *A mi rendszerváltáskor létrehozott közjogi rendszerünk egy kettős, később sem korrigált jogalkotási hiba miatt nem tudta megvédeni a hatalommegosztást szolgáló rendet a hatalom kizárólagos*

birtoklására törekvő erőktől.

A közjogi építmény leggyengébb pontja a viszonylag csekély szavazói többséget nagyarányú mandátumtöbbséggé transzformálni képes, súlyosan aránytalan választási rendszer volt. Ezt végzetessé tette egy második mulasztás, hogy a rendszerváltás védtelenül hagyta az állam működésének pillérét jelentő alkotmányt, s így azt az egyszeri szupertöbbség birtokosa tetszése szerint alakíthatta. Ilyen hibát Portugáliától Ukrajnáig, Észtországtól Görögorszáig egyetlen más, diktatúrából demokráciába tartó országban sem követtek el. A túlzott aránytalanság és a csupán egyszeri kétharmados mandátumtöbbséget igénylő alkotmánymódosítás együttesen megeremtette a Magyar Köztársaság békés, alkotmányos puccsal végrehajtható felszámolásának *jogi feltételeit*.

- *Miközben a szupertöbbség és a könnyű alkotmánymódosítás lehetővé tette a rendszer lerombolását, a közjogi rendszer **nem is nyújtott megfelelő keretet** a nyugati típusú berendezkedés működtetésére.*

A '89-es rendszerváltás illúziókkal teli törvényhozói nem gondoltak arra, hogy a szabadságjogok garanciáinak szánt kétharmados törvények valójában zsarolási és obstrukciós arzenálként is működhetnek. Orbán igen, és 2002-es választási veresége után a maga képére formált pártjával működésképtelenné tudta tenni a '89-es rendszert. Ebben a kormányzati cselekvőképesség blokkolására lehetőséget adó rendszerben *elvált egymástól a döntés és a felelősség*. „Én szabotállok, ők (ti. a kormány) viselik a felelősséget”, ismerte fel a rendszer logikáját Orbán, miután 2002-ben ellenzékbe szorult. A kormányozhatóság megtorpedózásához a 2008-as alkotmányellenes ún. „szociális” népszavazás adta mega kegyelemdöfést. Az őszi beszéd és az azt követő zavargások mellett ez teremtette meg a rendszer megbuktatásának *érületi feltételeit*.

„Önmagát szétverő gépezet”, *Báránnyakság* című könyvében jellemezte így Székely János a 2010-ben atomjaira hulló plurális rendszert. Valóban, a mandátumarányt a szavazataránytól erősen eltérítő (ezzel a politikai tömbösödést támogató és a pártpolitikai sokszínűséget kinyíró) választási szisztéma, illetve a kormányzást bénító közjogi környezet együttesen az elviselhetetlenségig fölerősítette egymás romboló hatását. Így 2010-re bekövetkezett, amit két évtizeddel korábban az alapító atyák az óvatoskodó közjogi megoldásokkal elkerülni kívántak: **Magyarország weimarizálódott**.

Mi sem hiszünk abban, hogy lennének **a történelemben százszázalékos szükségszerűségek**. Valószínűleg más kifutása is lehetett volna a dolognak, *ha nincs* egy politikai ragadozó, aki a rendszer konstrukciós hibáit kétszeresen is a maga szolgálatába állítja: a hibák miatt fölhalmozódott feszültségeket mesterségesen és célirányosan gerjeszti, majd ezekre hivatkozva végez a rendszerrel. *De volt*.

A világháború befejezése óta egyetlen európai képviseleti demokráciában sem fordult elő, hogy békeidőben (értsd: nem a diktatúra bukása utáni eufórikus pillanatban, mint történt Görögországban 1974-ben vagy Romániában 1990-ben, vagy nem az ellenzéki bojkottot kihasználva, mint az idén Szerbiában) egy párt választásokon alkotmányozó többséget szerzett volna. *Soha, sehol*.

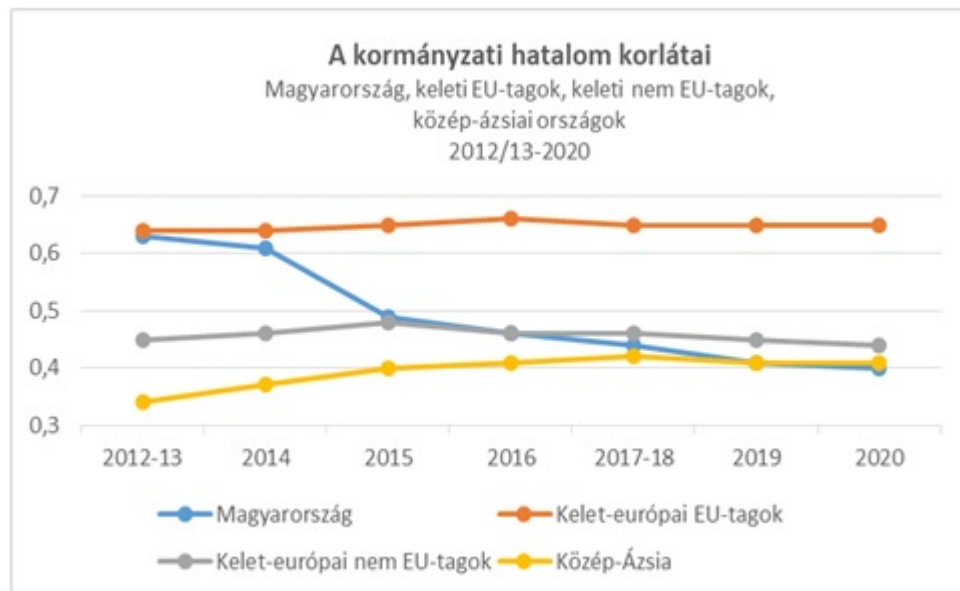
Az egyetlen kivétel Magyarország. A weimarizálódást lezáró **kormányprogram** szövege egyértelmű: „2010 tavaszán a rendszerváltás óta először kapott egyetlen politikai erő alkotmányozó erejű demokratikus felhatalmazást”. Az is ismert, hogy *az egyetlen párt* képviselőjelöltjeiről *egyetlen ember*, a miniszterelnök döntött, a kiválasztottak az ő felcsúti házába zárandokoltak el meghallgatásra.

Tíz évvel ezelőtt valójában *tehát egyetlen ember kapott alkotmányozó erejű felhatalmazást*. „Tőlem azt várják” – fogalmazott Orbán a 2010-es kormányprogram előszavában –, „hogyminden erőmmel és tudásommal segítsen a magyarok közösségét a régi rendszer felszámolásában és az új rendszer megalkotásában, megerősítésében és működtetésében”.

A demokratikus rendszer felszámolása és az új megalkotása, megerősítése és működtetése megtörtént. A joguralom állapotáról tájékoztató **World Justice Project Rule of Law**_indexe megerősíti: a hatalom

korlátai leomlottak. Az elmúlt években a hatalommegosztás magyarországi mértéke a közép-kelet-európai uniós szintről a vizsgálatba bevont három közép-ázsiai ország – Kazahsztán, Kirgizisztán és Üzbegisztán – átlaga alá süllyedt.

Az alkotmányozó többséget birtokló ember szisztematikusan lerombolta hatalma korlátait. A magyar kormány nem a parlamentnek felelős, hanem az autokratának.

Forrás: www.worldjusticeproject.org

Kelet-európai EU-tagok: Lengyelország, Csehország, Románia, Szlovénia, Horvátország, Bulgária, Észtország

Kelet-európai nem EU-tagok: Ukrajna, Moldova, Észak-Macedónia, Albánia, Szerbia

Közép-Ázsia: Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbegisztán

Demokratikus rezsimok politikusi is ki lehetnek téve az autokrácia kísértésének. A közép-kelet-európai térség számos kormánya igyekezett megnehezíteni leváltását a politikai verseny szabadságát garantáló intézmények gyengítésével vagy a médiumok illendőnél erőteljesebb befolyásolásával. Ezeket a közvélekedés – helyesen vagy helytelenül – a demokratikus politika természetes velejáróinak tartja. De van, amikor ennél többről van szó.

Autokratikus *kísérletnek* nevezzük, amikor egy politikai vezetőben/pártban megvan a szándék az autokratikus fordulatra, de nincsenek közjogi eszközei a hatalom kisajátításához. Ilyen esetben a hatalom megosztását biztosító törvények és az intézmények képesek megghiúsítani az autokratikus kísérletet. Ezért **Vladimír Mečiar** hiába fogadkozott 1994-ben, hogy „**mindent lehengerlünk, hadd teljesüljön Isten akarata**”, nem tudta igényei szerint átírni a választási rendszert, és 1998-ban megbukott. 1998-ban Orbán Viktor is hiába hirdetett többet, mint kormányváltást, 2002-es bukásából kellett rádöbbennie, hogy igenis rendszerváltásra van szüksége a hatalom megtartásához.

Autokratikus *áttöréshez* tehát – a fogalmat **Kis János** vezette be – *alkotmányozó többség kell*. Nem nemzetkarakterológiai sajátosságok, a magyarság és a demokratikus értékészlet konfliktusos viszonya vagy a balsors a 2010-es autokratikus fordulat oka, hanem az a szupertöbbség, amit a térségben egyedül a magyar közjog tett lehetővé.

Kornai János egy **tanulmányában** a demokrácia, az autokrácia és a diktatúra jellemzőit különíti el.

Eszerint autokrácia az, amelyben

- van legális parlamenti ellenzék, de a kormány békés, civilizált procedúrával nem váltható le;
- csak formálisan léteznek a hatalom korlátozását garantálni hivatott intézmények;
- nincs terror, de a hatalom a kényszer és a zsarolás jogi-adminisztratív eszközeit használja politikai ellenfeleivel szemben.

Magyarországra ezek a jellemzők állnak. 2010 után a kormányzás első ciklusában megteremtették az autokratikus kormányzás legfontosabb törvényi feltételeit (médiatörvény, alaptörvény, választási törvény) és személyi biztosítékait (legfőbb ügyész, alkotmánybírók, állami számvevőszéki elnök, médiatanács, országos bírósági hivatali elnök stb.), azt követően pedig a személyi és szervezeti autonómiák (például az egyetemi, az akadémiai, a színházi, a sport) felszámolásával folytatódott a rezsím expanziója, térfoglalása.

Az Orbán-rezsím lényege a patrónus-kliens függések rendszerének kialakítása, ahol a személyes alá-fölérendeltségek egyközpontú, piramisszerű hálózata szövi át nemcsak a politika és a társadalom, de a gazdaság szféráját is. Ez különbözteti meg térségünk két autokratája, Orbán és Jarosław Kaczyński rendszerét. Magyarország és Lengyelország között messziről nézve nincs lényegi különbség: mindketten távol állnak a jogállamiság bevett normáitól. Az Orbán és Kaczyński, a Fidesz és a PiS által használt ideológiai panelek között zavarba ejtő a hasonlóság, alaposabban szemügyre véve a dolgot azonban kitűnik, hogy a két ország valójában az autokratikus kísérlet két különböző típusát jeleníti meg: míg Lengyelország *konzervatív autokrácia*, Magyarország *patronális autokrácia*.

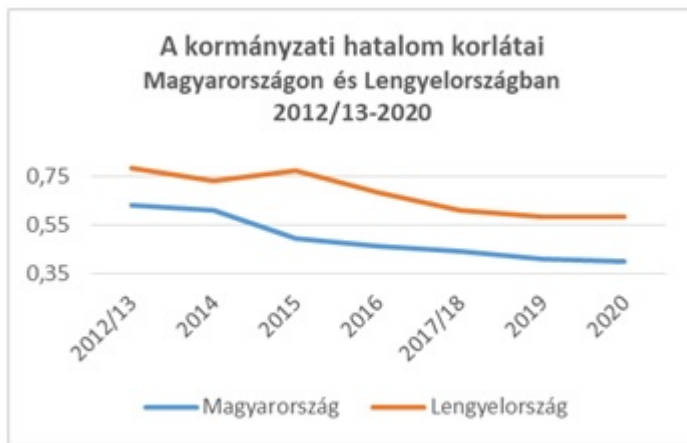
Az autokráciáknak különböző válfajai lehetnek, s a különbségek döntően befolyásolják az ellenük való fellépés feltételeit és esélyeit. Egyrészt miközben Kaczyński Lengyelországa is egy autokratikus kísérletnek tekinthető, ott a hatalomkoncentráció azonban nem párosul bünszervezeti működéssel, tehát egy esetleges kormányváltás nem tenné *ab ovo* szükségessé büntetőjogi felelősségre vonásukat. Ez alapvetően korlátozná a hatalom megtartása érdekében bevetni kívánt eszközök körét. Másrészt miközben az állam által uralható intézményeket Kaczyński is pártkatonákkal igyekszik feltölteni, még mindig összehasonlíthatatlanul nagyobb az önkormányzatok, a média és a vállalkozások autonómiája, mint nálunk. Ez a magyarországinál szélesebb mozgásteret biztosít az ellenzék támogatására.

	Lengyelország (konzervatív autokrácia)	Magyarország (patronális autokrácia)
A hatalom birtokosainak motivációja...	<i>hatalomkoncentráció és hittérítés</i>	<i>hatalomkoncentráció és személyes vagyonosodás</i>
Az ideológia szerepe...	<i>elsődleges, mert a rendszer ideológia- és értékvezérelt</i>	<i>másodlagos, mert a rendszer ideológiaalkalmazó és funkcionalitásvezérelt</i>
A főhatalom birtokosának életmódja/életvitele...	<i>puritán, mértékletes</i>	<i>hivalkodó, mértéktelen</i>
A fontos döntések...	<i>a párt vezetésében, formális intézményi keretek között születnek</i>	<i>az autokrata személyi környezetében, intézményi kereteken kívül születnek</i>
Az uralkodó párt...	<i>döntéshozó (centralizált párt)</i>	<i>döntésvégrehajtó (vazallus párt)</i>
A hatalom terjeszkedése jellemzően...	<i>az állami bürokrácián keresztül történik</i>	<i>a patrónus-kliens hálózaton keresztül történik</i>
A magángazdasághoz való viszonyában a hatalom...	<i>tiszteletben tartja a piaci versenyt, a vállalkozás szabadságát</i>	<i>vazallusi hálózatába kényszeríti a gazdaság szereplőit</i>
A lojális elit jutalmazása...	<i>nem személyes vagyonnal, hanem hivatali pozíciókkal történik</i>	<i>személyes vagyonnal és vagyoni értékű előnyök juttatásával történik</i>

A korrupció ebben a rendszerben...	<i>rendszerdeviáns; a hatóságok által üldözött cselekmény</i>	<i>rendszeralkotó; az állam által monopolizált és központosított cselekmény</i>
Az állam jellege szerint...	<i>bürokratikus autoriter állam</i>	<i>bűnöző maffiaállam</i>

Az alábbi táblázatban Magyar Bálint és Mitrovits Miklós egy korábbi **tanulmánya** alapján sorra vesszük a két típus jellemző eltéréseit.

A magyar és a lengyel fejlődés közötti különbségben szerepe van a két autokrata eltérő személyiségének: Jarosław Kaczyński egy bérház háromszobás lakásában él a macskáival, nincs se kőgazdag apja, se Tiborcza, se Mészáros, és nincs ember, aki vagyonbevallásának valóságát (19 ezer zloty - 1 millió 472 ezer forint - készpénz 2018-ban) vitatná, Orbánról meg tudjuk, amit tudunk. De Kaczyński személyiségénél lényegesebb magyarázata a lengyelországi autokratikus áttörés elmaradásának, hogy *alkotmányozó többség hiányában* neki és pártjának egyszerűen nem volt lehetősége a magyarországihoz hasonló mértékben elbontani a kormányzati hatalom korlátait. Jól mutatja ezt az alábbi grafikon: a görbék párhuzamosan futnak (hiszen hasonlóak a törekvések), de a lengyel mindvégig a magyar fölött marad (mert ott hiányoznak az autokrácia kiépítésének nálunk meglévő közjogi lehetőségei).

Forrás: www.worldjusticeproject.org

A fékek és ellensúlyok nélkül működő magyar állam olyan sajátos képződmény, amelyet nevezhetünk:

- az *uralkodó elit formája alapján* klán-államnak;
- a *közhatalmi intézmények magáncélú kisajátítása* miatt - Max Weber nyomán - (neo)patrimoniális államnak;
- a *köz- és magánvagyonokhoz való viszonya* miatt ragadozó államnak;
- a *legalitáshoz való viszonya* miatt bűnöző államnak.

A magyar államot, mivel mindezen jellegzetességek egyszerre vannak jelen, maffiaállamnak nevezhetjük.

A rendszerkritikai paradigma alapján felépülő ellenzéki cselekvés alfája és ómegája, hogy Orbán rendszerére, mint illegitim, bűnöző államra tekintünk. Ugyanis ha a rendszer kriminalitását pusztán devianciának, és nem rendszeralkotó elemnek tartjuk, akarva-akaratlanul egy kormánykritikai paradigma keretein belül ragadunk. A kormánykritikai beszédmód pedig valójában indirekt apológia, mert a rendszer meghatározó szereplőinek valódi motivációi helyett (hatalomkoncentráció és vagyonosodás) a rendszer deklarált céljait fogadja el cselekvése alapjának.

A rendszerkritikai alapállás lényege, hogy egy meghatározott rendszertől kívánunk megszabadulni. 1989-90-ben sem a szocialista demokrácia megreformálásáról, hanem a kommunista diktatúra liberális demokráciával történő felváltásáról beszéltünk. Nem véletlen, hogy e politikai folyamat ikonikus

dokumentuma nem a *Fordulat és reform*, hanem a *Rendszerváltás programja* volt.

A rendszer megnevezése nem játék a szavakkal: arról szól, hogy tudatosítjuk, mi az, amivel szemben állunk. Ezért a rendszerkritikai paradigma értelmében nem hívhatjuk a rendszert:

- a *Nemzeti Együttműködés Rendszerének*, mert azzal elismernék, hogy a rezsím együttműködésre törekszik a nemzet nem kormánypárti szereplőivel. Ezzel szemben az ellenzéki kritikának éppen arra kell rámutatnia, hogy a hatalom minden szinten és minden vonatkozásban kizárólagosságra tör.
- *illiberális demokráciának*, mert azzal nem létező dologról állítanánk, hogy létezik. Az illiberális demokrácia éppen annyira valóságos, mint az emberarcú kommunizmus, vagy mint, ahogy [Kornai János](#) mondja, az ateista pápa – sehogy. Az *illiberális* jelző fügefalevél, ami eltakarja a kifejezés mögötti tényleges, a demokráciával összeegyeztethetetlen motivációt, a hatalomkoncentrációt. Ráadásul az intézményesen kiszolgáltatott értelmiség úgy helyezheti magát egy kvázi kritikai pozícióba a hatalommal szemben, hogy közben minimalizálja az egzisztenciális kockázatát, hiszen csak az Orbán Viktor által deklarált rendszermeghatározást használja. Eközben azonban elfeledkezik arról a romboló kommunikációs hatásról, amit e kifejezés használata valójában okoz: ugyanis ha ez a demokrácia illiberális, akkor ennek a népi olvasata az, hogy nem liberális, ha nem liberális, akkor nem zsidó, ha nem zsidó, akkor magyar. És akkor mi is a baj ezzel a mi magyar demokráciánkkal? Az a funkciója, mint Putyinék önmeghatározásának, a „szuverén demokráciának” – azt sugallja, hogy csupán a demokrácia egy más minőségéről, nem pedig hiányáról van szó.
- *fasisztoid, neofasiszta vagy neonáci rezsimnek* sem, mert a rendszer *ideológiaalkalmazó*, nem *ideológia vezérelt*. Számukra a rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus vagy a homofóbia a hatalommegtartást szolgáló ideológiai panelek, nem eredendő meggyőződések. Ezeket a paneleket szükség szerint veszik elő vagy ejtik el.
- *neofeudális rendszernek* sem, mert bár a mai vazallusi függések tartalma emlékeztet feudális viszonyokra, az utóbbiak a maguk korában szerződésen alapuló, törvényes, és nem kriminális viszonyok voltak. A földesurat nem a jobbágyok választották négyévente, és nem is kellett a vagyonát a lovásza (értsd: strómanja) nevében futtatni.
- *hibrid rezsimnek* sem, mert ez oly mértékben keni el egy autokrácia – se nem demokrácia, se nem diktatúra – konkrét jellemzőit, hogy az lehetetlenné teszi az ellene való célirányos fellépést (lásd a korábban a lengyel és a magyar autokratikus kísérletek között leírt különbséget). A felkészülést illetően a „hibridezés” csak oly mértékben igazít el a rendszer elleni fellépés szükséges eszközeit illetően, mintha valakit emlésrre hívnák vadászni anélkül, hogy tisztáznák, ürgét kívánnak önteni, medvére menni vagy bálnára vadászni.

A magyar autokratikus rendszer legitimitása

Autokratikus rezsimben a valódi ellenzéki politizálás alapja a rendszer legitimitásának megkérdőjelezése.

A hatalommegosztás elvén nyugvó képviseleti demokrácia felől nézve a hatalom mai birtokosai csaknem két évtizede folyamatosan rendszerkritikai alapon állnak. 2002-es vereségük után megkérdőjelezték a saját apparátusuk által felügyelt választások eredményét, és azóta sem fogadnak el választási eredményt, ha nem ők a győztesek. 2010 óta a hatalommegtartás érdekében a nyugatias demokráciákban megengedhetetlen eszközöket alkalmaznak, legyen az alkotmány vagy a választási törvény egyoldalú módosítása, a joguralom felszámolása, az állami erőforrások saját gazdasági és politikai célra történő korlátlan használata, az állami média kisajátítása és a független média behódoltatása, vagy az ellenzéki irányítás alá került önkormányzatok jogosítványainak korlátozása, erőforrásainak lerablása.

Orbánnál a nemzeti érzésre való hivatkozás a hatalomkoncentráció fedőideológiája. „A haza nem lehet ellenzékben” 2002-es szlogenje valójában azt jelenti, hogy ő és klánszerű fogadott politikai családja nem lehet ellenzékben. Az ellenzéki pártok és támogatóik nemzethez tartozásának tagadása a hatalommegosztás gondolatának és gyakorlatának tagadása. Hogyan is engedhetnénk idegeneket a hatalom közelébe? – kérdezi.

Ezért botorság az ellenzék részéről az autokrata megértéséért esedezni, tőle a nemzethez tartozás elismerését várni. Ez a gondolkodás kormánykritikai paradigmán belül marad, és mintha elismerné a hatalom jogát arra, hogy meghatározza, ki tartozik a nemzethez és ki nem. Az a paradox helyzet áll elő, hogy miközben Orbán nyíltan megkérdőjelezi a nem hozzá lojális politikai és társadalmi szereplők legitimitását, aközben az ellenzék vonakodik megkérdőjelezni Orbán bűnöző hatalmának legitimitását. A kormánykritikai paradigma üzenete az, hogy vannak közös értékeink, és e közös értékek megvalósításáról folytatunk egymással szakpolitikai vitákat. Pedig világosan látni kell, hogy a társadalom működésének alapértékeiről a demokráciának és autokráciának nincsenek közös értékei. A kormánytól csak úgy lehet megszabadulni, ha a rendszertől szabadulunk meg.

A rendszerkritikai magatartás alapja tehát a rendszer legitimitásának határozott, nyílt és egyértelmű tagadása.

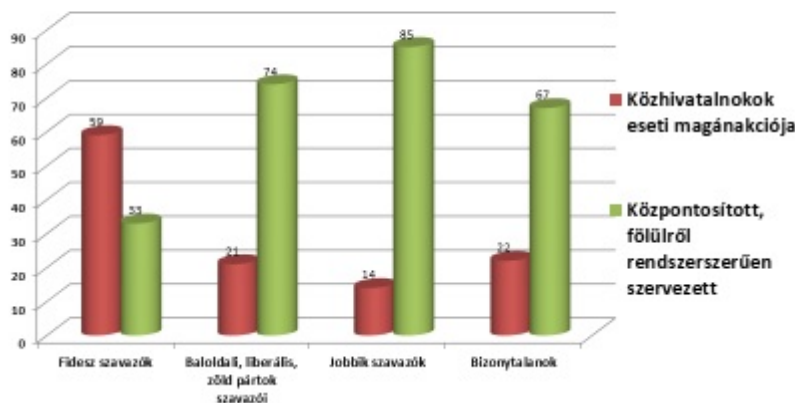
- Ez az álláspont *nem pusztán morális megfontolásból táplálkozik, hanem abból, hogy a rendszer még a saját hatályos törvényei alapján is bűnözőnek minősül.* Az autokrata tisztában van azzal, hogy a kezében koncentrálódó hatalom *ab ovo* alkotmányellenes. Mind a 2012-ig hatályos **alkotmány**, mind a helyébe lépett egypárti **alaptörvény** tartalmazza, hogy „senkinek a tevékenysége sem irányulhat a hatalom kizárólagos birtoklására”. Vörös Imre volt alkotmánybíró már 2012 tavaszán arról írt, hogy „alapos a gyanú arra, hogy kiépült a kizárólagos közhatalom-birtokláson alapuló hatalomgyakorlás rendszere”, melyet alkotmányos puccsnak nevezett (HVG, 2012. március 8.). Azóta magyarok millióinak mindennapi tapasztalatai erősítik meg, hogy e tárgyban az alkotmányvédelem fennáll. Az alaptörvény alapján „*az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni*”.
- Az autokrata tisztában van azzal is, hogy maga és politikai családja vagyonosodása/vagyonosítása törvénybe ütköző módon történik. Ezért van, hogy a 2011-es egypárti alkotmány különös gonddal **védi** a vádemelésben kulcsfontosságú, korábbi párttag és képviselőjelölt legfőbb ügyészt és az Állami Számvevőszéknek a Fideszt egy tucat éven át a parlamentben képviselő elnökét. Ők hosszúra szabott hivatali idejükön (9 illetve 12 év) túl is mindaddig tisztségükben maradnak, ameddig a parlament kétharmados többséggel új embert nem választ. Így a legfőbb ügyész és az ÁSZ elnöke az autokrata bünszervezetének részeként az ügyészség magáncélú kontrolljával biztosítják az autokrata és fogadott politikai családja büntethetetlenségét, valamint politikai riválisaik önkényes büntethetőségét.

Orbán rendszere a hatalom kizárólagos birtoklására törő bünszervezet, ezért nem tekinthető legitimnek. A rendszer bünszervezeti jellegének az emberek is tudatában vannak. A Medián 2017 decemberi felmérése szerint az ellenzéki pártok híveinek és a bizonytalan pártpreferenciájúaknak háromnegyede, a Fidesz szavazóinak pedig egyharmada látja úgy, hogy Magyarországon a korrupció nem köztisztviselők eseti magánakciója, hanem központilag, felülről szervezett bűncselekmény. Pedig az ellenzéki politikusok nyelvhasználata nem könnyíti meg a választóknak a tevékenység pontos azonosítását – az autokrata és politikai családja vagyonnal való feltöltését „mutyinak” nevezni olyan, mintha a bankrablást „szabálytalan pénzfelvételnek” hívnánk.

A korrupció jellege

A válaszadók megoszlása pártszimpátia alapján (%)

(Forrás: Medián, 2017. december)

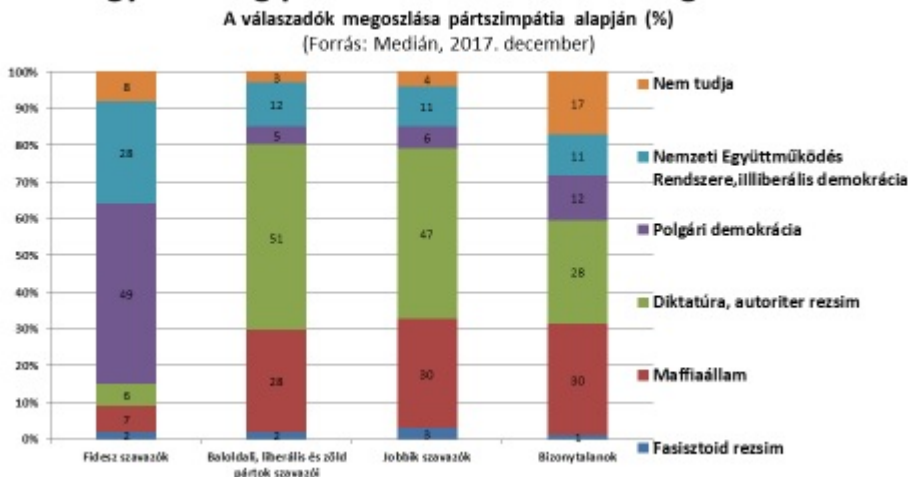

A Medián-felmérés válaszadóinak többsége által elfogadott rendszermegnevezésekben is a hatalomkoncentráció és az annak révén elért személyes vagyonosodás kettősségének felismerése tükröződik: az ellenzéki pártok híveinek négyötöde, a bizonytalanoknak pedig háromötöde sorolta a rendszert a maffiaállam, diktatúra vagy autokratikus rendszer valamelyikébe.

Magyarország politikai rendszerének megnevezése

A válaszadók megoszlása pártszimpátia alapján (%)

(Forrás: Medián, 2017. december)

Eközben az ellenzéki pártok vonakodnak felismerni, hogy rendszert elutasító állampolgárok nem kormánykritikus, hanem rendszerkritikus politizálást várnak el tőlük.

A magyar autokratikus rendszer lebontása

Az ellenzéki közönség rendszerváltó igényei kielégítésének alapfeltétele, hogy a politikai képviselőket ellátni kívánó párt a hatalom birtokosaira következetesen, mint bűnöző kormányra, maffiakormányra hivatkozzon. Ez az elnevezés

- *összefoglalja a rendszer legmeghatározóbb jellemzőit:* a kizárólagos hatalomgyakorlás alkotmányellenességét, a joguralom trónfosztását, a rendszer rabló jellegét és uralmi elitjének családi, klánszerű formáját.
- *az emberek sokasága által megélt élményekre reflektál,* ami különösen az alacsonyabb jövedelmű, korlátozott média-hozzáféréssel rendelkező, vidéken élő emberek elérése és megszólítása miatt kulcsfontosságú. Minél kisebb, átláthatóbb egy település, annál tisztábban felismerhető és átélhető

a rendszer erőszakos, családi összefonódáson alapuló, rabló jellege.

A politikai rendszer megnevezése településtípusok szerint (%)

	Budapestváros	falu
NER	13	11
polgári demokrácia	29	21
illiberális demokrácia	10	6
tekintélyuralmi	14	11
maffiaállam	11	24
diktatúra	18	16
fasisztoid rendszer	1	2
nem tudja	4	9

Forrás: Medián

- *növelni képes az ellenzéki pártok támogatóinak bázisát.* A fenti táblázatból világosan látszik, hogy a potenciálisan megnyerhető, bizonytalan szavazók legnagyobb része a *maffiaállam* megjelölésben ismer rá a rendszerre, leginkább ez a megnevezés képes keretet adni az elégedetlenségnek, mozgósítani és növelni a választási hajlandóságot.
- *biztosítja, hogy nem esünk vissza kormánykritikai paradigmába.* Arra emlékeztet, hogy az alkotmányosság talaján álló ellenzéknek nincsenek közösen osztott értékei egy bűnöző állammal. Ez a hatalom csak a behódoltatás és eltaposás dimenziójában képes viszonyulni a hozzá nem lojális politikai és társadalmi szereplőkhöz. Mivel hatalom- és vagyongyarapításon kívül más motivációi nincsenek, dőreség a konstruktív partnerség lefegyverző ábrándját kergetni. A viszonzás nélküli felajánlkozók csak nevetség tárgyává teszik magukat, házhoz mennek a pofonért.
- *lehetővé teszi, hogy cezúrát húzhassunk a 2010 előtti és utáni rezsim közé.* Az elnevezés használatával különbséget tehetünk az alkotmányos alapon álló jogállam és a joguralmat felszámoló maffiaállam között. A 2010 előtti rendszer konstrukciós hibái a rossznak bizonyult közjogi megoldások korrekciójával javítandók és javíthatók. A szegénységben és tudatlanságban tartott és szabadságuktól megfosztott milliók meglopásából épülő és a nyugati világ értékeit tagadó maffiaállam ellenben olyan, mint a kommunizmus: reformálhatatlan.
- *egy rendszerkritikai paradigma mentén strukturálja, rendezi narratívába az újabb és újabb botrányokra vonatkozó kritikákat, valamint az Orbán rendszerével szembeállított, alternatív víziót és az ehhez kapcsolódó szakpolitikai programokat is.*

Rendszerkritikai vízió és program

Nincs kormányváltás rendszerváltás nélkül: *a nemzet szabadságharcot kényszerül vívni egy bűnöző kormányzattal szemben* az emberi méltóság védelmében, a szabadság helyreállítása és egy igazságosabb társadalom érdekében.

A rendszertől való megszabadulás nélkül a magyarok kiszolgáltatott, megzsarolt és megalázott többsége tartósan vesztes marad.

Az állam polgárait szolgáló szakpolitikai megoldások előfeltétele az alkotmányosság és a joguralom helyreállítása. Másként nincs lehetőség a nemzet egészét szolgáló gazdaságpolitikára, értelmes szakpolitikai cselekvésre, érdemi oktatás- vagy egészségpolitikára, igazságos családpolitikára vagy méltányos szociálpolitikára.

A kormánykritikai paradigma keretei között maradó szakpolitikai programok önmagukban alkalmatlanok alternatív politikai erő kikristályosítására. Győzelemre esélyes ellenzéki kihívó nélkül a társadalom kiszolgáltatott csoportjai a kormányzattal történő hiábavaló alkuk csapdájába kerülnek. Hiába

hangsúlyozzák, hogy ők „nem akarnak politizálni”, valójában nincs tér a szakmaiság politikától független érvényesítésre. A hatalom csak két opciót kínál: a feltétel nélküli behódolást vagy az ellenségnek minősítést, megbélyegzést, kirekesztést. Amikor ilyen viszonyok között az ellenzéki pártok „partnerségről”, „konstruktív ellenzéki szerepről”, „árokbetemetésről” beszélnek, valójában a hatalmat erősítik. A szakpolitikai kérdések valóban szakpolitikaként való megtárgyalásának feltétele a bűnöző rendszertől és a társadalmat átszövő, a jog uralmán kívüli patrónus-kliens viszonyoktól való megszabadulás.

Ebben a rendszerben mindenki Orbán kiszolgáltatottja. Simicska és Spéder, Navracsics és Lázár a példa arra, hogy még a látszólag nagyhatalmú oligarchák és politikusok sorsa is az ő akaratától függ. Hatalomépítési megfontolásaitól, szeszélyétől és bolondériájától függően veri szét a nemzeti kultúra kiemelkedő, nagy tradíciójú intézményeit, betonozza saját alkotmányába a személyes ízlésének megfelelőket. Az ő önkényének van kitéve a tulajdonától megfosztható vállalkozó, a semmibe vett pedagógus, az átvert ápoló, a hatalom szolgálatába kényszerített tudós, és a közmunkás, akinek az unokái is közmunkások lesznek. Folyamatosan olyan helyzetet teremt, hogy az egymás ellen fordított és az érdekeiket képviselni képes szervezeteiktől megfosztott emberek csak tőle remélhessenek védelmet.

Különalkuval senki nem boldogulhat. Legfeljebb kliens lehet, nem polgár.

Az ellenzéki kihívó: rendszerkritikai cselekvés és szervezeti rend

A 2010-es fordulat óta Orbán kiiktatta a szabad és tisztességes politikai verseny feltételeit. Rendszerének bűnöző jellege miatt számára minden választással növekszik a tét: korlátlan hatalommal rendelkező miniszterelnök marad-e, vagy vád alá helyezett bűnöző.

2019-re megszületett az *ellenzéki választó*. Most az a kérdés, megszületik-e az *ellenzéki kihívó*. A rendszer elleni fellépés komoly személyes kockázatot jelent az elégedetlen polgárok számára. Az egyéni alkuk helyetti kockázatvállalás viszont csak akkor várható el, ha látják, hogy az őket képviselni kívánó politikai szereplők valóban mindent megtesznek a rendszerváltásért.

Az ellenzéki választó

- már maximálisan önkorlátozó: a '19-es önkormányzati választásokon bizonyította, hogy a változás érdekében ízlésbeli és politikai fenntartásait félretéve hajlandó a közös egyéni jelöltekre szavazni: liberális választó jobbkosra, „20. századi” nyugdíjas momentumosra, jobboldali választó Gyurcsány pártjának jelöltjére. Túlnyomó többségük elvárja, hogy az ellenzéki együttműködés **közös jelöltekben és közös listában** öltön testet.
- jelentős részük azonban kevésbé azonosul az ellenzéki pártok valamelyikével. Ezt jelzi, hogy szavazási hajlandósága jelentősen alatta marad a Fidesz-hívek szavazási hajlandóságának.
- mobilizálásának az az alapvető korlátja, hogy nem érzékeli, hogy az ellenzéki pártok felnőnének az ellenzéki kihívó megkövetelt szerepéhez.

Az *ellenzéki kihívó* számára világosnak kell lennie, hogy a rendszerrel szembeni küzdelemben vannak az ellenzéki pártok által befolyásolható és nem befolyásolható feltételek.

- *Nem befolyásolható* a választási törvény; a kormánypárti média szinte már alig fokozható túlsúlya; a kormánykritikus politikai és társadalmi szereplők anyagi ellehetetlenítése, illetve büntetőjogi eszközökkel kampánycélokra alávetett üldözése. Arra kell készülniük, hogy a kormány tetszőleges időpontban és módon változtathatja a verseny játékszabályain (például az önálló listaállítási feltételének a választóközterek 27 %-ban meghatározott mértékét akár a duplájára is emelheti, ezzel kényszerítve egymást romboló, eleve vesztes versenyre az esetleg több listába szerveződő ellenzéki pártokat). Ilyen esetekben az ellenzék siránkozása a gyengeség és alkalmatlanság jele. Egy gátlástalan hatalommal szembeni fellépés tervezésekor értelmetlen dolog önmegtartóztatást feltételezni az ellenfél részéről.
- *Vannak viszont olyan feltételek, amelyek csak az ellenzéki szereplők kölcsönös belátásán és*

együtműködésén múlnak. E téren nincs elpazarolható tartalék a rendszerben, ezért fel kell készülniük a kormánykritikus szavazatok maximalizálására. A jelenlegi választási törvény mellett a '14-es, '18-as korlátozott ellenzéki együtműködési *stratégia csak azt eredményezheti, hogy minden Fideszre adott szavazat továbbra is kétszer annyi mandátumot ér, mint egy ellenzéki szavazat.*

Az önkormányzati választás az ellenzéki választók sikere volt. De ezt követően az ellenzék kibővült intézményi háttere kihasználatlan maradt: nem látszik megteremtődni a nemzeti ellenállás elengedhetetlen bázisa. A választók számára csalódás a szabad városok mozgalmának bénasága; az ellenzéki vezetésű városok kiterjedt együtműködésének hiánya; az ellenzéki vezetésű fővárosi kerületek pártdimenziók mentén történő politikai akciózása; az intézményi háttér nyújtotta médialehetőségek kihasználatlansága. És legfőképpen a választási eredményeket érvényteleníteni, az ellenzéki önkormányzatokat ellehetetleníteni és kifosztani kívánó kormányzati szándék tudatosításának visszafogottsága, és az ellene való közös fellépés bágyadtsága. Az ellenzéki szavazók mindebben pozícióharcot látnak: a pártok külön-külön „akcióznak”, alkotnak részprogramokat és szólítják fel maguk követésére a többi pártot. Bár formailag az összefogás szükségességéről beszélnek, tartalmilag ez még mindig csak a „külön sírhelyért folytatott harc a közös temetőben” (Kuncze). De a közönséget nem érdekli, melyiküknek jut mauzóleum „*Itt nyugszik az Orbán-rendszerlegádázabb ellenfele*” felirattal, melyiküknek csak jeltelen urna.

Ellenzékromboló kontra ellenzéképítő verseny

Az eddigi tapasztalatok szerint az ellenzéki politikai erők hajlamosak visszacsúszni az egymás rovására történő és a rendszerváltás esélyeit aláásó, öngyilkos verseny keretei közé. A bizonytalanok magas száma, az ellenzéki pártok közül jobb híján választók alacsony szavazási hajlandósága azt mutatja, hogy a rendszerrel elégedetlen polgárokat nagyon nem érdekli az ellenzéki pártok rivalizálása. Ezért a rendszerkritikai cselekvés alapfeltétele, hogy a pártok világosan kijelöljék az egymással folytatott verseny ellenzéképítő terepét, és rivalizálásukat arra korlátozzák.

A rendszerépítő versenyt az önkormányzati választásokon bevált előválasztás intézményére kell korlátozni, *máshonnan ki kell zárni*. Az előválasztásokon biztosítani kell, hogy

- mind a miniszterelnök-jelölt, mind az egyéni képviselőjelöltek esetében az előválasztásokon bármely párt és civil szervezet jelöltjei indulhassanak.
- az előválasztások eredményét egyetlen résztvevő se kérdőjelezze meg. Amennyiben ezt nem vállalja, nem vehet részt az ellenzéki együtműködésben, és nyilvánosan is kormánypárti jelöltként kell kezelni.
- az előválasztási rendszer nyílt jellege az ellenzéki politikai szereplőket a legesélyesebb jelöltek indítására ösztönözze, ami összességében természetesen felülírhatja a közvélemény-kutatási pártranszorokat, és segíthet az ellenzéki pártok bezápuult személyi viszonyainak megújításában. A jelölteknek nyilatkozatban vállalniuk kellene az ellenzéki erők közös elvi alapvetésének elfogadását, vagyonynyilatkozatuk nyilvánossá tételét, azt, hogy sem maguk, sem családtagjaik nem indulnak közbeszerzésen, valamint hogy a kampányban cselekvően támogatják az előválasztások győztesét, a parlamentben egy tömbben való, koordinált működést.

E vállalásokkal minimalizálni lehetne a kormányzatnak a jelöltek megosztására és diszkreditálása irányuló szándékait. Ezzel is csak mérsékelni lehet annak esélyét, hogy a választások után a Fidesz képviselőket zsaroljon vagy vásároljon ki, mint az számos önkormányzatban megtörtént.

Az ellenzéki pártok elkerülhetetlen személyi frissítéséhez meggondolandó lenne az előválasztások során preferenciális pártlista alkalmazása is.

Osztokodó kontra kormányképességet felmutató együtműködés

Az elmúlt választások bebizonyították, hogy ha a korlátozott ellenzéki összefogás ellenzékromboló

versennyel párosul, hiába szavaz a választók fele az ellenzéki pártokra, azzal még a Fidesz parlamenti kétharmada sem akadályozható meg. Ez a kombináció a leszerepelt pártbürokráciák pozíciószerzésének eszközévé teszi a szavazókat, csökkenti kockázatvállalásuk és választási hajlandóságuk mértékét. A pártoknak be kellene látniuk, hogy az előválasztásokon kívül csak a rendszerváltás után versenyezhetnek egymással, mikor már helyreállították a demokráciát és a tisztességes politikai verseny feltételeit.

A rendszerváltásra szövetkező egyesült ellenzéknek a siker reményéhez már a választások előtt is egy jövőbeli kormányképességet felmutató együttműködésre van szüksége. Ennek *legitimációs, elvi követelményei*:

- *kivonulás a rendszerlegitimáció szimbolikus tereiből*; kivonulás egy olyan parlamentből, mely az autokrata akaratának bábszínháza. A választásokat viszont nem kellene bojkottálni, mert azzal végleg lemondanánk arról a csekély esélyről is, hogy békés eszközökkel felszámolható Orbán autokratikus rendszere.
- *a kormányzat legitimációjának a kommunikációban is megnyilvánuló megvonása*. Az ellenzék ne „miniszterelnök vagy miniszter urazzon”, pusztán nevükön említse a klán tagjait. Ne kérjék a miniszterelnököt bocsánatkérésre, elhatárolódásra, kormányzati szereplők leváltására, mert ez indirekten annak a kifejezése, mintha lenne az értékeinknek közös tartománya, amelynek alapján remélhető a bajok orvoslása. Minden ilyen aktus csak indirekt rendszerapológia, visszacsúszás a kormánykritikai paradigmába. Az ellenzéknek épp az lenne a feladata, hogy a magyar polgároknak tudatosítsa, hogy ettől a kormányzattól demokratikus normák és értékek betartása nem várható.
- *az eljövendő politizálásuk közös alapelveken nyugalomra*: a demokratikus viszonyok és a joguralom helyreállítása, a rendszer bünszervezeti jellegének felszámolása, a társadalmi igazságosság biztosítása, a nyugati orientáció melletti elkötelezettség megerősítése, a korrumpált keleti autokratáktól való függés felszámolása, a környezetvédelmi szempontok következetes érvényesítése. A nemzeti szabadságharc esélyeit rontja, ha az egyes szereplők saját ideológiájukat a közös célok fölé kívánják helyezni, hiszen a fenti célok egy mérsékelt jobboldali, egy liberális, egy zöld és egy baloldali ideológia keretein belül egyaránt képviselhetők. A különböző ideológiákon nyugvó szakpolitikák versenyére csak a demokratikus viszonyok helyreállítása után kerülhet sor.

A bűnöző hatalommal szembeni nemzeti egység létrehozását veszélyeztetik,

- akik azzal kampányolnak, hogy a „jobb után jöjjön a bal”, mert ezzel Orbán rendszerét egy az egyben a jobboldali értékekkel azonosítják, s azokat, akik e rendszerrel elégedetlenek, teljes identitásváltásra kívánják kényszeríteni. Nem a balnak kell jönnie a jobb után, hanem demokráciának az autokrácia után.
 - akik a 2010 előtti és utáni korszak közötti cezúrát, a demokrácia és az autokrácia közötti különbséget Gyurcsány és Orbán közötti harcként próbálják szimbolikusán megjeleníteni. Egy ellenzéki párt nem rendelheti saját vezetője rehabilitálását az autokráciától való megszabadulás feladata alá. A legnépszerűtlenebb ellenzéki politikus lebegtetett ellenzéki vezéri igénye csak tehertétel az összefogás számára.
 - akik a politika értékeit generációs alapon 20. és 21. századiakra osztják, nem észrevéve, hogy a 21. századi politika és politikusok emblematisztikus alakja Orbán, Putyin, Trump, Boris Johnson, Erdogan vagy Bolsonaro. 21. századozás helyett inkább megőrizni lenne érdemes az elmúlt századok polgári, demokratikus értékeit, és ezekkel összhangban válaszolni a 21. század új kihívásaira.
- *A közös alapelvek mentén kell kialakítani a szakpolitikai alapvetéseket, programpontok közös halmazát*. Ezeket közösen, nem pedig egymással versenyezve kell kommunikálni. Hiteltelen, amikor néhány százalékos pártok képviselői ígérnek szakpolitikai programjaik megvalósítását. Az ellenzéki pártok programversenye aláássa a közös fellépés komolyságát, követhetetlen a választók számára, s csak azt üzeni, hogy „ezek képtelenek lesznek együtt kormányozni”. Komoly szakértők nemigen sorakoztathatók fel egy-egy ellenzéki párt zászlaja alá, mert tudják, hogy külön-külön programok megvalósítására nincs esély, ők maguk pedig a pártok

pozícióharcának eszközévé válnak. Az egyes szakpolitikák kialakításához szükséges szakértői csoportokat ezért olyan közösen felkért szakemberekből kell összeállítani, akik maguk is meg vannak győződve, hogy elképzeléseik csak egy rendszerváltást követően valósíthatók meg. A közösen felkért, összeszokott, az ellenzéki pártok bizalmát élvező szakértői csoportok képezhetik egy leendő kormány bázisát.

A kormányképességet felmutató együttműködésszervezeti követelményei:

- *Állandó ellenzéki koordinációs szervezetet kell létrehozni* az ad hoc egyeztetések helyett. Egy kölcsönös megegyezésre és önkorlátozásra épülő koordinációs szervezetnek a kölcsönös bizalom jegyében lehet csak működni. Egy ilyen fórumnak, ahol kemény viták is zajlanak, zárt ajtók között kell működni, csak a kész politikai megállapodásokkal kell a nyilvánosság elé lépni. Így történt ez harminc évvel ezelőtt az Ellenzéki Kerekasztal esetében is. Ellenkező esetben a koordinációs fórum eredményorientált műhelyből partikuláris előnyökért versengő színpaddá változna. A szinte napi elfoglaltságot igénylő egyeztetésekben a pártok erős legitimációval rendelkező politikusainak kellene részt venniük.
- *A tárgyalások kívánatos eredménye egy ellenzéki választási párt létrehozása.* Az ellenzéki koordinációs szervezet elnevezésének alkalmasnak kell lennie arra, hogy szükség esetén később a párt is ezt a nevet viselhesse, hiszen a név megismertetésére és bevésésére időt kell hagyni.
- A közös választási pártra egyrészt azért van szükség, mert több ellenzéki pártalakulat indulása esetén a győzteskompenzáció miatt a Fidesz nagyobb eséllyel további mandátumokhoz jutna az általa megnyert körzetekben, másrészt mert önsorsrontó versenybe zavarja az esetleg több listát indító ellenzék.
- Az ellenzéki szereplők megnyilatkozásait döntően a koordináló szervezet keretében kell bonyolítani, amihez nem ártana az együttműködést megjelenítő szövegeket választaniuk.

A kormányképességet felmutató együttműködés cselekvési követelményei:

- *Az egyesült ellenzéknek saját napirendet kell diktálnia.* Jelenleg a napirendet szinte kivétel nélkül a Fidesz diktálja: újabb és újabb gumicsontot dob a politikai játéktérre, s ezekre az ellenzéki pártok külön-külön vetik rá magukat.
- *Be kellene fejezni az elkülönült akciózgatást.* Az ugyanis olyan csapat képét idézi, ahol a játékosok azért akarnak labdát szerezni, hogy magukban dekázgassanak, nem pedig azért, hogy gólt lőjenek.
- *Közösen eltervezett, elhatározott és végrehajtott akciókat kell indítani.* Az egyesült ellenzék közös fellépése csak akkor hiteles, ha az közös nyilatkozatokat, közös sajtótájékoztatókat, közös akciókat, közös programokat, egyszóval a választásra történő koordinált, fegyelmezett fellépést jelent. Széthúzó, egymással versengő bandériális csapatokkal a szabadságharc nem nyerhető meg.
- *A közös választási feladatokra részben közös és közösen ellenőrzött forrásokat kellene biztosítani.* Az egyesült ellenzék a világosan megfogalmazott, konkrét közös cselekvéshez könnyebben talál forrásokat, támogatókat.
- *Az egyesült ellenzék szervezete megnövelné a társadalom változásban érdekelt intézményesült szereplőivel, szervezeteivel való együttműködés lehetőségét.* Civil szervezetek, szakmai műhelyek, kutatóintézetek, szakszervezetek, érdekvédelmi közösségek ugyanis kevésbé hajlandók olyan együttműködésre, amelyben – miközben vállalják a kormányzat retorzióit – valójában csak ellenzéki pártok pozícióharcának kellékei. E szervezetek közös megkeresése egyszerre sugallná a pártok rendszerváltásban való eltökéltségét és fellépésük komolyságát. De elősegítené azt is, hogy a közös fellépésben már egy későbbi közös kormányzás közösen vállalható szakpolitikai megoldásait keressék. A komoly ellenzéki együttműködés lehet képes kimozdítani a társadalom szereplőit a „politikamentes”, szektorális szolidaritási akciókból, s ráébreszteni őket is arra, hogy összefogás nélkül a hatalom külön-külön leavadássza őket. Az együttes fellépés előnyei a nemzetközi szervezetek vonatkozásában is érvényesülnének, hiszen például az EU-s források folyósításának jogállamisághoz vagy az uniós ügyészség kompetenciájához kötése az unión belül is a különböző

pártcsaládok demokrácia iránti elkötelezettségének szoros együttműködését feltételezi.

Szembe kell azonban néznünk azzal a fájdalmas ténnyel, hogy az ellenzéki térfélen egyrészt a kormányzattól független marginalizált, másrészt részben domesztikált, harmadrészt pedig csak formálisan létező pártok találhatók.

Marginalizált ellenzéki párt a DK, a Jobbik és a Momentum, melyek ki vannak téve a kormányzat pénzügyi és büntetőjogi ellehetetlenítési szándékainak. A *részben domesztikált pártokhoz* sorolható az MSZP és az LMP, melyeknél a választó nem lehet biztos abban, hogy az egyes vezetők vagy a Fidesz által különböző mértékben „fogott” tagokkal a közös ellenzéki sikerért dolgoznak-e. Elég, ha csak a 2014-es választásokon Bajnai illetve a 2018-ason Botka belső megpuccsolására gondolunk. De hasonló destruktív szerepet játszott e választásokon az LMP és a Jobbik „önálló pólust képezünk” stratégiája is, mely szintén hozzájárult a Fidesz parlamenti kétharmadának bebiztosításához. Akik nem hajlandók tanulni az elmúlt két választás kudarcaiból, azok inkább akarva, mint akaratlanul a Fidesz segítőinek tekinthetők. A domesztikált pártok Fidesz által megszarolt/megvásárolt embereinek azonosításához segítséget nyújthat, ha számba vesszük, kik azok az ellenzéki politikusok, akiket a Fidesz-média sohasem támad (persze ezt egyes politikusok jelentéktelenségükkel is elérhetik). Kulcskérdés, hogy ezek pártok képesek-e a megtisztulásra, rendezni tudják-e soraikat, vagy a Fidesz trójai falovaiaként működnek.

Az ellenzéki szavazók számára az is kiábrándító, hogy közel egy évtizedes létezés után is vannak olyan, önreflexióra képtelen, 1-2 százalékos támogatottságon beragadt pártok (pl. Párbeszéd), amelyek önálló tényezőként kívánnak fellépni. De egy autokratikus rendszerrel vívott küzdelemben problémásnak tekinthető a Kétfarkú Kutypárt műfaja is. Stabil demokráciákban vagy rendíthetetlen diktatúrákban ez az ironikus, a maga számára választási eredményt nem kitzűző műfaj elfogadott lehet, de amikor egy politikai erő teljhatalma néhány tízezer szavazaton is múlhat, az ennek előállításában viselt felelősség nem megkerülhető.

Közös felkészülés a választásra

A 2010 után a Fidesz által egyoldalúan megváltoztatott választási rendszer kizárja a választói akarat fair megjelenítését. Ennek megváltoztatására 2022-ig sincs semmi esély. Ha mégis hozzányúl a választási törvényhez, csak azért fogja tenni, hogy tovább csökkentse az ellenzék lehetőségeit. Viszont még így is lehetnek az ellenzéknek olyan követeléseik, amelyek az egyenlőtlen játékszabályok alapján működő választási rendszer konkrét törvénytelenégei, választási csalás elleni garanciákat kívánják számonkérni. E fellépés elsődleges célja a választások eredendően illegitim voltának demonstrálása.

Ezért követelni kell

- a választási tér egyenlőségét az állami médiumokban és a közterületi plakáthelyeken. Még Pinochet Chilében is alkotmánybírósági határozat kötelezte a híres 1988-as népszavazás előtt a kormányt arra, hogy a kormány és az egyesült ellenzék számára „egyenlő választási teret” biztosítson főműsoridőben az állami televízióban, ezen kívül politikai reklámnak, „kormányzati tájékoztatásnak” nem volt helye. Magyarországon emellett egyenlő választási tér biztosítására kell felszólítani a politikai kampányokban fontos, és jórészt Orbán közvetett tulajdonában lévő közterületi reklámcégek is.
- a választásokat felügyelő testületekben a paritásos viszonyok helyreállítását.
- az informatikai rendszer felügyeletébe – ahogy az 2010-ig történt – a választásokon listát állító pártok szakembereinek bevonását. Ugyanis a tisztán kormányellenőrzés alatt álló rendszer 2014 óta történő rendszeres összeomlása megkérdőjelezi a választások tisztaságát.
- a korábbi választásokon indult, de az állami támogatással el nem számolt ún. kamupártokill. az azokban működő személyek indulásának tiltását. A választásokat felügyelő szervek és az ÁSZ 2010 utáni gyakorlata azt mutatja, hogy míg a Fidesz riválisaiként fellépő pártokat az ellehetetlenítést célzó pénzbüntetésekkel sújtják, addig az állenézeti kamupártok köztörvényes bűncselekményei

felett szemet hunynak.

- a határon túli szavazásra jogosultak választói névjegyzékeinek a választáson induló pártok – s nem csak a Fidesz által pénzelt álcivil szervezetek – rendelkezésre bocsátását. Az ellenőrizhetetlen zsákos szavazatgyűjtés helyett tényleges levélszavazás biztosítása, valamint levélszavazás biztosítása a külföldön dolgozó, de magyarországi lakcímmel rendelkező állampolgárok számára.
- meg kell teremteni a garanciákat a fiktív lakcímekre történő tömeges bejelentkezések, vagyis a Fidesz által szervezett választási migráció megakadályozására.
- az ügyészség, az ÁSZ, a rendőrség és a NAV kampánysemleges, azaz nem a Fidesz kampánystábjára által irányított működését.

Bár nyilvánvaló, hogy Orbán ezeket a követeléseket nem teljesíti, elutasításuk világosan demonstrálná a választási folyamatba épített kormányzati csalást, vagy annak lehetőségét. E követelések nyilvános megfogalmazása a 2022-es választások legitimitásának megítélésénél alapvetően szükséges. E munkát az ellenzéki pártok sajnálatos módon sem a 2014-es, sem a 2018-as, a Fidesznek kétharmados parlamenti mandátumtöbbséget hozó választások után nem végezték el.

De az ellenzéknek szavazás és szavazatszámolás folyamatában történő kormányzati csalás minimalizálásának érdekében még e körülmények között is vannak megkerülhetetlen feladatai:

- Már most meg kellene kezdeni egy közös adatbázist létrehozni, hogy minden szavazóközvetben biztosan legyenek ellenzéki szavazatszámológok. Az elmúlt években ugyanis erősödött a közigazgatási apparátus pártalapú alávetettsége, és valószínűsíthető, hogy – különösen a kisvárosi-falusi körzetekben – már direkt választási csalásra is kényszeríthetők lehetnek. Ha a szavazókörök harmadában-felében nincs ellenzéki szavazatszámológó, az nem csak a kormányzati csalás lehetőségének ad teret, hanem az ellenzék együttműködés- és kormányképeségét is megkérdőjelezi. Az egyesült ellenzéki megkeresés jelentősen növelné a rendszerrel elégedetlen, ám az egyes ellenzéki pártok iránt nem elkötelezett állampolgárok részvételi hajlandóságát a választások ellenőrzésének folyamatában.
- Ha minden szavazókörben van ellenzéki szavazatszámológó, akkor fel lehet állítani egy alternatív szavazatszámológási rendszert.
- A szavazatszámológói hálózat kiépítésének járulékos haszna az egyesült ellenzék országos, projektalapú szervezetfejlesztése lehet.

Közös felkészülés a választások utáni napokra

A Fidesz korábban is nehezen törődött bele hatalma elvesztésébe. Megjósolható, még inkább így lenne ez most is, amikor gazdasági bűncselekmények sorozata jellemzi kormányzását. Több voltssocialista országban előfordult már, hogy korábbi vezető politikusokat büntetőeljárársban elmarasztaltak, másoknak – az észak-macedon Gruevszkinak, az ukrán Janukovicsnak vagy a moldovai Plahotniucnak – menekülniük kellett hazájuk igazságszolgáltatása elől. Fel kell tehát készülni arra, hogy az ellenzék választási győzelme esetén nem a nyugati demokráciák decens mintái szerint történne a hatalom átadása. A Fidesz már 2002-ben kétségbe vonta az általa bonyolított választások tisztaságát, hiszterizálta híveit, a vele szimpatizáló szélsőségesek blokád alá vették az Erzsébet hidat. A 2006-os választásokat követően bizonyítottan részt vett a tévészékház ostromának szervezésében. A 2019-es önkormányzati választásokat követően az ellenzéki irányítás alá került önkormányzatokat gátlástalanul fosztja meg jogkörei, vagyona és bevételei jelentős részétől. A 2010-es rendszerváltás óta különböző ürügyekkel (környezetvédelmi katasztrófa veszélye, migránshelyzet, járványveszély) teremtette meg azon jogi lehetőségek körét, melyekben nyílt önkényuralmi kormányzást alkalmazhat.

A rendszerrel elégedetlen, biztonságukban és egzisztenciájukban veszélyeztetett választók tisztában vannak az Orbán-rendszer természetével. Ezért az egyesült ellenzéknek fel kell tudni mutatni azt az elszántságot és együttműködési készséget, hogy igenis képesek egy megnyert választás után várható

események kezelésére, a helyzet konszolidálására.

A feladat egyáltalán nem triviális és nem hasonlít a demokráciákban szokásos kormányváltások forgatókönyvére. Egy ellenzéki győzelem esetén a helyzet konszolidálása nem jelenthet mást, mint az autokráciából a demokráciába történő átmenet közösen megállapodott forgatókönyvének és eszközeinek megvalósítását. Hogyan biztosítható átmenet Orbán önkényuralmából demokráciába? Hogyan helyezhetők vissza alkotmányos szerepükbe a fékek és ellensúlyok Orbán által uralt olyan intézményei, mint az Alkotmánybíróság, az ÁSZ, a Költségvetési Tanács, a közszolgálati médiumok? Hogyan előzhető meg a bűncselekményeket dokumentáló iratok várható tömeges megsemmisítése? Mi legyen a törvénytelenül rabolt vagyonnal? Hogyan biztosítható az erőszakos szervezetek demokrácia védelmében történő tevékenysége? Mit kell kezdeni a családi vállalkozásként működő titkosszolgálatokkal és TEK-kel? Ha ezekre az egyesült ellenzéknek nincsenek válaszai, akkor hiábavaló arról ábrándozniuk, hogy mit tennének a gazdaságpolitika, az oktatás, az egészségügy vagy a szociálpolitika területén, mert el sem fognak jutni odáig, hogy szakpolitikai programjaikból bármit megvalósíthassanak.